

Nyttig og mindre nyttig om flyktninger

Jessica Harnischfeger
psykologspesialist

Denne boken får fram betydningen av migrasjonserfaringer for pasientenes psykiske verden.

BOK *Asylsøkere og flyktninger – Psykisk helse og livsmestring* **REDAKTØRER** Lars Lien, Ragnhild Dybdahl, Harald Siem, Irma Julardzija og Hege Helen Bakke **FORLAG** Universitetsforlaget **ÅR** 2019 **SIDER** 328

Når man leser en bok og skal uttale seg om den, hva skal man egentlig vektlegge da? Jeg har selv vært med på å skrive bøker. Det er vondt å få dårlig eller urettferdig kritikk, det er jo så mye arbeid som ligger bak kapitlene. Det må med andre ord være et bedre kriterium enn om jeg *likte* boken, stilen og måten den var bygget opp på, som avgjør om boken har verdi. Det må være mer enn om den ga meg noe.

Da jeg leste boken *Asylsøkere og flyktninger*, bestemte jeg meg etter hvert for å bruke *ham* som kriterium. Gir boken meg noe for arbeidet med *ham* – altså en illegal flyktning som har levd i Norge som papirløs i mer enn ti år nå? Er boken hjelpsom, støttende og opplysende i arbeidet med en dette konkret gjelder for? For han er også en flyktning, om enn en illegal en.

Politisk dimensjon

Noen tekster er ekstremt akademiske, andre er mer jordnære

Boken henvender seg til alle som jobber med flyktninger i de ulike fasene av asylprosessen, og skal samle kunnskap med praktikerne i blikket. Da jeg leste omslagsteksten, ble jeg først ganske motløs. Der stod det at man har valgt å ikke gå «i dybden» i de «politiske sidene» ved mottak av flyktninger. Jeg har jobbet med flyktninger som psykolog i mange år, og jeg opplever ikke at det er mulig å ikke forholde seg til at dette arbeidet har en dypt politisk dimensjon. Flykningers liv blir snudd opp ned nettopp på grunn av politikk. Det er ikke sjelden de politiske overbevisningene deres som har gjort at de har måttet gjennomgå fryktelige ting og leve i usikkerhet i mange år. Hvordan livet deres er i dag, er i høyeste grad påvirket av den politiske situasjonen i mottakerlandet.

En bok som ikke forholder seg til denne dimensjonen, er vanskelig å få noe ut av. Til min store lettelse holder boken overhodet ikke det den lover. Det er en subtil, men tydelig tale her om virkeligheten flyktninger og asylsøkere står i. Når Sverre Varvin for eksempel skriver: «Det er nesten praktisk umulig å komme seg inn i et vestlig land på lovlig vis», tar han – hvis jeg forstår ham rett – et politisk ståsted og sier at det ikke er riktig at retten til beskyttelse har blitt så svekket som den er i dag. Et annet eksempel på dette er kapittelet om etikk og menneskerettigheter i arbeidet med flyktninger av Marit Christine Borchgrevink, Nora Sveaas, Birgit Lie og Ragnhild Dybdahl. Her oppfordres vi helt eksplisitt til å ikke være nøytrale, men ta et ståsted når vi må se at våre pasienters menneskerettigheter står på spill i en umenneskelig asylpolitikk.

Dette gir meg god støtte og mot når jeg treffer *ham* på et senter som gir hjelp til dem som vår stat definerer som mennesker som ikke burde få mer enn hjelp til å overleve i akutte situasjoner.

Jeg forestiller meg at boken kan hjelpe mange klinikere til å føle seg tryggere i det som arbeidet med flyktninger nesten uten unntak fører med seg: at man må gå bort fra et mer observerende ståsted og faktisk ta ansvar for ting som man ikke trodde man skulle måtte ta ansvar for.

Det er kanskje det jeg vil rose boken aller mest for, at den oppfordrer til å se de moralske og politiske dilemmaene i dette arbeidet og aktivt forholde seg til dem. Selv om boken ofte gjør dette mer implisitt enn eksplisitt.

Stort mangfold

En annen faktor jeg vil fremheve positivt, er at boken ser ut til å ha ambisjoner om å virkelig komme inn på de aller fleste aspektene i flyktingers liv, behov og problemstillinger. Her tas det inn mange forskjellige vinklinger – alt fra menneskerettigheter til en fastleges erfaringer i Fjell bydel i Drammen. Boken har kapitler om nesten alle felt noen kan jobbe i, nesten alle spørsmål praktikere kan stille seg. Dette er på den andre siden også noe som slår uheldig ut i noen av kapitlene. Noen ganger blir det veldig ordrikt. Mye nevnes mer for fullstendighetens skyld enn for at jeg som kliniker skal forstå hva det er jeg kan bruke informasjonene til. Ofte er også språket så akademisk at teksten kan virke livløs og lite appellerende til en som skal lese dette om kvelden etter en lang arbeidsdag.

Ofte er også språket så akademisk at teksten kan virke livløs og lite appellerende til en som skal lese dette om kvelden etter en lang arbeidsdag

Et kapittel jeg vil fremheve som et forfriskende pust både språklig og innholdsmessig, er kapittelet om seksuell og mental helse av Berit Austveg. Hun uttrykker det bra når hun påpeker fraværet av temaet seksualitet i litteratur som omhandler enslige mindreårige flyktinger. Hadde noen skrevet en bok om norsk ungdom mellom 15 og 20 uten å nevne temaet sex? Nepe! Men når det gjelder flyktingungdom, er det som om dette temaet ikke eksisterer. Det er så mange andre ting å tenke på – sex kan da ikke være så viktig?

Jeg tenker på min pasient. Det har aldri streifet meg at han er en mann i trettiårene. Seksuell helse er selvfølgelig et tema for ham – eller det å ønske seg samliv med en seksualpartner. Det har jeg virkelig ALDRI tenkt på! En klassiker i retorikken rundt flyktinger er å si at de først og fremst er som folk flest. Den setningen har aldri gitt meg noe særlig. Men dette kapittelet minnet meg på at jeg ikke må miste av synet et av menneskets grunnleggende behov, selv når det er mye annet som trenger løsninger. Det lærte meg noe!

Et annet kapittel som jeg likte godt, er Marianne Opaas' tekst, som består nesten bare av sitater fra bosatte flyktinger. Det er en god måte å la dem man omtaler, komme til orde på – noe som gjøres altfor sjelden, selv om vi alle i teorien er enige om at det er viktig. Sitatene kan leses som svar på spørsmål de aller fleste som jobber med flyktinger, nok har stilt seg:

Hvorfor blir ikke alle bedre? Hvorfor opplever noen flyktinger funksjonsfall etter en god første periode i Norge? Er det virkelig greit å be folk snakke om så vanskelige ting som tidligere traumatiske erfaringer, tap av nære slektninger under flukten eller torturerfaringer?

Samtidig som kapittelet gir plass til flyktingers egne erfaringer, gir det også ro til behandlere som meg. Det trygger meg på at det vanligvis ikke oppleves som krenkende å bli spurt om vanskelige ting, men tvert imot som en lettelse at noen viser interesse for det vanskelige som har skjedd i livet til flyktingene. Min pasient vil ofte ikke svare inngående på spørsmål om hvordan livet hans så ut tidligere, hva han har opplevd. Men han kommer trofast tilbake. Det at jeg spør, tenker jeg bidrar til å bekrefte ham som eksisterende, som en som fortjener interesse og medmenneskelighet som alle andre.

Når du reiser vekk fra alt du kjenner, mister du mer enn bare et hjemland

Migrasjon som tap av tilknytning

Det beste kapittelet i boken er likevel Sharam Shayganis'. Han skriver at det er vesentlig å forstå hva migrasjonserfaringene betyr for pasientenes psykiske verden. Han forstår migrasjon i et tilknytningsperspektiv. Når du reiser vekk fra alt du kjenner, mister du mer enn bare et hjemland. Du mister også tilknytning forstått som psykisk fotfeste og emosjonell trygghet i verden. Shaygani sier at man kan forstå mange av problemene migranter sliter med, når man tenker på at de veldig ofte ikke har språk eller rom til å utforske hva dette komplekse tapet betyr for dem. Dette synes jeg er et sjeldent godt perspektiv på migrasjon. Og det er sant at min pasient ikke har noe repertoar for å tenke gjennom eller føle på hva konstant avvisning fra den verden han lever i hver dag, gjør med ham. Samtidig som jeg tenker at det er høyst relevant.

Til slutt, hva blir svaret mitt? Er boken hjelpsom når jeg prøver å hjelpe min pasient? Svaret er både ja og nei. Noen kapitler har jeg trukket frem som særlig hjelpsomme. I alt er boken en god samling av svært ulike tekster om arbeidet med flyktninger. Den er i tillegg et fint galleri av bidragsytere som er toneangivende i flyktningfeltet i Norge. Tekstene henvender seg til veldig forskjellige målgrupper – noe som av og til gjør lesningen litt forvirrende. Noen tekster er ekstremt akademiske, andre er mer jordnære. Den bør absolutt ikke leses fra perm til perm, man får nok større utbytte når man leser enkeltkapitler for å få svar på konkrete spørsmål man lurer på. Jeg vil likevel anbefale den som et oppslagsverk på NAV-kontorer, hos fastleger, på helsestasjoner og hos psykologer som vil gi flyktninger den hjelpen de fortjener.